

Miroslav Bertoša, *Historabilije XVI. – XVIII. stoljeća: Mali svijet Istre u doba Venecije*, Udruga Susreti na dragom kamenu – Povijesni i pomorski muzej Istre, Marčana, 2019., 412 str. ISBN: 978-953-55442-6-5.

Mnogi ljubitelji zavičajne povijesti vjerojatno su se već upoznali s nekom od knjiga iz bogata opusa pulskog povjesničara Miroslava Bertoše. *Istra između zbilje i fikcije, Istarsko vrijeme prošlo, Etos i etnos zavičaja, Jedna zemlja, jedan rat* samo su neki od naslova koji obrađuju rano novovjekovlje na istarskom poluotoku, možda najbolje prikazano u opsežnoj sintezi *Istra: Doba Venecije (XVI. – XVIII. stoljeće)*. Rukopis *Historabilija* osvojio je nagradu Mate Balota 2019. koja se dodjeljuje radovima vezanima za jezik, vrijeme i prostor tradicijske istarske kulture pa je tako i objavljen u nakladi Udruge Susreti na dragom kamenu te u sunakladi Povijesnog i pomorskog muzeja Istre. No što su *Historabilije* i odakle potječe ta riječ?

Po uzoru na *memorabilije*, termin kojim označavamo pojedinosti vrijedne pamćenja, Bertoša pod *historabilijama* podrazumijeva osebujne životne scene iz svakodnevnice koje sudjeluju u izgradnji cjelovitog mozaika društvenih, gospodarskih i demografskih obilježja nekog prostora i vremena. Nadahnut francuskom historiografskom školom *Annales / nova historija*, Bertoša slijedi jednostavan postulat: „Ne ubijajmo mrtve drugi put.“ Pritom smatra da uloga povjesničara nije suhoparno bilježiti i popisivati imena i datume, nego otkriti duh vremena i uskrsnuti ljude uhvaćene u pokretu i previranju svojeg doba.

Historabilije stoga obuhvaćaju čitav niz tema, odabranih zbog svoje životnosti, koje je autor nadopunio novim spoznajama i prvi put objedinio u jedinstvenu publikaciju. Knjiga je tako podijeljena u tri tematske cjeline: (1.) *Prostori življenja, vrijeme i zbiljanje*, (2.) *Ozračje Levanta, nemirno susjedstvo, trgovina i opskrba* te (3.) *Mali svijet i svakodnevnica*.

Zbirka započinje poglavljem o pluralitetu identiteta u onodobnoj Istri, pri čemu valja istaknuti specifikum tzv. banderijskog identiteta. Višestoljetna podijeljenost poluotoka između dviju velesila, Mletačke Republike i Kuće Austrije, potaknula je identificiranje podanika s insignijama svojih gospodara i pridonijela antagonizmu među stanovništvom koje je inače pokazivalo ista obilježja etnosa i etosa. Granične napetosti između Kraljevaca (podanika Austrije) i Benečana (podanika Venecije) ogledno su prikazane u sukobu oko pasišta na lokalitetu

Doberdol na Ćićariji oko kojeg su se zavadili stanovnici Buzeta i Veprinca, a zbog čega su u spor ušli i njihovi nadležni kapetani. Tu je i ikonički slučaj razbojstva počinjenog na padinama Učke kada su pastiri iz južne Istre na stazi iznad Lovrana presreli i opljačkali trgovca iz Boljuna.

I dok u slučaju napada na Učki nije bila riječ o organiziranom razbojništvu, to se ne može reći za primjer iz sela Dračevac na području mletačke Istre i dramsku epizodu u kojoj je nekoliko muškaraca sustavno tiraniziralo i pljačkalo vlastite suseljanje. Tu je i priča o građanskom neposluhu ispričana na primjeru vlasnika volova u Roču koji su odbili naredbu da svoje zaprege upute preko područja na kojima se strahovalo od zaraze goveda pa su svoje pritužbe i žalbe slali u Veneciju. Izvrstan su izvor za proučavanje „dolične i nedolične svakodnevnice” i zapisi biskupskih posjeta župama čijim stranicama prolaze krivovjernici i preljubnici, jednako kao i narodni liječnici i magični iscjelitelji, što daje uvid u ponašanje i vjerovanja onodobnog malog čovjeka.

Osim što se bavi rekonstrukcijom tih živopisnih događaja, Bertoša obrađuje i specifične mikrokozmose pojedinih gradskih sredina. Tako razrađuje fenomen Vodnjana, dobrostojećeg trgovišta koje je zahvaljujući povoljnom položaju i zdravoj okolini uspijevalo prosperirati u vrijeme kada su sva druga mjesta u Istri proživljavala teškoće. Za razliku od njega, manje sretan Novigrad ostaje zapamćen kao malaričan prostor, dodatno oslabljen nepovoljnom gradskom politikom i uzdrman pljačkaškim napadima s mora. Zbog kobne kombinacije raznih epidemija i mletačkoga gospodarskog centralizma onodobna Pula pruža potresne prizore opustjelosti, zapuštenosti i apatije. Naposljetku, na primjeru Rovinja, koji je podjednako živio i od mora i od zemlje, polako se predočuje opadanje mletačke pomorske prevlasti, sve do simboličnog poklanjanja vijenca češnjaka za pravo plovidbe u posljednjim desetljećima Republike.

Kada je riječ o dominaciji nad morem, posebno je poglavlje posvećeno bitki kod Lepanta, presudnom pomorskom okršaju europskih sila i Osmanskog Carstva u kojem su glavnu ulogu imale galije (uključujući i galije koje su opremili pojedini hrvatski otoci). No Bertoša pozornost posvećuje i sudbinama pojedinaca s margina povjesnice. *Historabilije* se tako bave i značajnim osobama pa u njima možemo pronaći i upotpunjenu biografiju pićanskog biskupa Antonija Zare, svestrane ličnosti koja se u vrijeme Uskočkog rata (1615. – 1618.) našla prisilno upletena u slučaj dvostrukog špijuniranja između dviju zaraćenih velesila, što ga je nagnalo da učinjenu nepravdu ispravi nesvakidašnjim gerilsko-ratnim pothvatom.

Osobito su zanimljivi prilozi o ranoj istarskoj agronomiji i uvođenju novih namirnica, kukuruza i krumpira, na stol istarskog seljaka te o njihovom utjecaju na demografski i gospodarski razvoj poluotoka. Kao visokocijenjeni građevni materijal svoje je poglavlje dobio i bijeli istarski kamen iz rovinjskih kamenoloma uz kratko predočenje brojnih izazova njegova izvoza.

Ukratko, za Bertošu su *Historabilije* ono što su za Branka Fučića bile *Fraške* – pabirci (kako su oba autora skromno ustvrdila), odnosno mikropovijesne

skice skupljane tijekom dugogodišnjeg znanstveno-istraživačkog rada i ukoričene u cjelinu po objedinjujućem principu egzemplarnosti materijala. Bertošine *Historabilije* skidaju prašinu s istarske prošlosti i prikazuju žive ljude, ispunjene svojim nadama i strahovima, uhvaćene u kolo povijesnih silnica, zbog čega je ova knjiga zanimljiva svim zaljubljenicima u svoj zavičaj i njegovo nasljeđe.

Ana Cerovac